

אכיפת החוק על חיילי צה"ל החשודים בפגיעה בפלסטינים

סיכום נתוני 2014

229 חקירות נפתחו, 15 כתבי אישום הוגשו, לצה"ל לא ידוע כמה תלונות הוגשו

- בשנים האחרונות צה"ל אינו אוסף נתונים בסיסיים בדבר תלונות וחקירות בחשד לעבירות של חיילים כלפי פלסטינים. כתוצאה מכך, לפרקליטות הצבאית אין יכולת אמיתית לפקח על חקירות אלה או להתוות מדיניות ברורה ושיטתית בנושא.
- בחמש השנים האחרונות, רק 3% מהחקירות הפליליות שנפתחו במצ"ח בחשד לעבירות כלפי פלסטינים הביאו להגשת כתבי אישום נגד חשודים.
- אף שמרבית החקירות הפליליות שנפתחו בצה"ל בעקבות חשד לפגיעה בפלסטינים עוסקות באירועי אלימות, כתבי אישום מוגשים בעיקר בעבירות רכוש ושחד.

רקע

מדי שנה מפרסם יש דין נתונים הנוגעים לאכיפת החוק על חיילי צה"ל החשודים בפגיעה בפלסטינים וברכושם בגדה המערבית וברצועת עזה. נתונים אלה מבוססים על מידע שמוסר דובר צה"ל לבקשת הארגון מדי שנה, ועל מעקב רב-שנתי אחר נתונים אלה. מקורם של הנתונים הנוגעים לכתבי אישום ולפסקי דין הוא במחקר ומעקב של הארגון, המתבססים על העתקים מכתבי האישום ומפסקי הדין שמוסר דובר צה"ל לבקשת יש דין בהתאם לעקרון פומביות הדין.

הליך הפתיחה בחקירה פלילית נגד חיילי צה"ל החשודים בעבירות כלפי פלסטינים שונה מההליך האזרחי המקביל בשני מובנים עיקריים: ראשית, קורבן עבירה או גורם כלשהו המעוניין להגיש תלונה על חשד לעבירה שבוצעה בידי חייל צה"ל אינו יכול לגשת לתחנה של המשטרה הצבאית החוקרת (מצ"ח) ולהגיש תלונה, משום שלמצ"ח אין בסיסים או תחנות בגדה המערבית. פלסטינים תושבי הגדה המערבית רשאים להגיש תלונות באמצעות המת"קים (מתקני מינהל התיאום והקישור) הפזורים בגדה או בתחנות המשטרה הישראלית, אך הניסיון של יש דין ושל ארגוני זכויות אדם אחרים מראה כי במקרים רבים תלונות המוגשות למת"קים אינן מועברות הלאה לגורמי החקירה המתאימים, או שהן מועברות רק כעבור זמן רב. גם הגשת תלונה בתחנת משטרה ישראלית עורמת קשיים גדולים בפני פלסטינים, כיוון שחלק מתחנות המשטרה נמצאות בהתנחלויות שלפלסטינים אסור להיכנס אליהן ללא ליווי משטרתני, וממילא לא תמיד נמצא בתחנה חוקר דובר ערבית שיוכל לגבות את התלונה. לפיכך, תלונות על חשד לביצוע עבירה מצד חייל צה"ל נעשות על פי רוב באמצעות פנייה בכתב למצ"ח או לפרקליטות הצבאית - ברוב המוחלט של המקרים בתיווכם של גורמים וארגונים ישראלים.²

שנית, לא כל דיווח או מידע שמגיע לידיעת רשויות אכיפת החוק בצה"ל מביא בהכרח לפתיחה בחקירה פלילית. במקרים מסוימים די במסירת דיווח על אירוע כדי להביא לחקירתו, ובמקרים אחרים בעקבות הדיווח הפרקליטות הצבאית מורה על פתיחה בהליך של בירור, שרק בסופו מתקבלת החלטה אם לפתוח בחקירת האירוע.³ ככלל, מדיניות הפתיחה בחקירה בצה"ל ("מדיניות החקירות") קובעת כי במקרה של חשד לעבירה שהתרחשה במהלך פעילות מבצעית, פתיחה בחקירה פלילית מותנית בבירור מקדים. הבירור המקדים נשען על פי רוב על תחקיר מבצע⁴ שמקיימת היחידה המעורבת באירוע המדובר, ואחריו מחליטה הפרקליטות הצבאית

1 קשיים וחסימים אלה הניצבים בפני פלסטינים המבקשים להגיש תלונות נסקרו בהרחבה בפרסומי יש דין. ראו דו"חות יש דין **עקיפת חוק: כישלון אכיפת החוק על אזרחים ישראלים בגדה המערבית** (מאי 2015), עמ' 73; **חקירה לכאורה: כישלון חקירת חשדות לעבירות של חיילים נגד פלסטינים** (אוגוסט 2011) (להלן: "חקירה לכאורה"), עמ' 36-40.

2 רק 5 מתוך 239 דיווחים שהגיעו למצ"ח ב-2014 נמסרו על ידי פלסטינים בעצמם; רק 6 מתוך 239 דיווחים שהגיעו למצ"ח ב-2013 נמסרו על ידי פלסטינים. על פי תשובת דובר צה"ל לבקשת יש דין מ-3.4.2014 ו-25.6.2015.

3 עוד על מדיניות זו ראו **חקירה לכאורה**, עמ' 17-18, 25-34.

4 התחקיר המבצעי הוא כלי של מפקדים בצה"ל להפקת לקחים וללמידה מכשלים ותקלות מבצעיות. הוא לא נועד לאיסוף ראיות או לקביעת אחריות פלילית אישית. עוד על התחקיר המבצעי ראו **חקירה לכאורה**, עמ' 7-6, 25-28; הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31 במאי 2010 (להלן "ועדת טירקל").

אם להורות על פתיחה בחקירה. ועדת טירקל, שמונתה על ידי ממשלת ישראל כדי לבחון את מנגנוני הבדיקה והחקירה הישראליים של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחמה, עסקה רבות בסוגיה זו ועמדה על הקשיים שמעוררת ההסתמכות על התחקיר המבצעי ככלי לקבלת החלטה בדבר פתיחה בחקירה פלילית. הוועדה קבעה כי יש לייצל ולזרז את הליך הבירור המקדים לפני קבלת החלטה על פתיחה בחקירה, והמליצה להקים בפרקליטות הצבאית מנגנון ייעודי שיבצע הערכה עובדתית, מהירה ומקצועית של אירועים, בטרם יוכל הפצ"ר להורות על פתיחה בחקירה פלילית.⁵ על פי פרסומי צה"ל, מנגנון לבירור מקדים אכן הוקם ונעשה בו שימוש לצורך בדיקה של אירועים חריגים שהתרחשו במהלך מבצע צוק איתן שהתקיים בעזה בקיץ 2014,⁶ אך ככל הידוע מנגנון זה אינו בודק כיום תלונות ודיווחים על חשד לביצוע עבירות מצד חיילי צה"ל בשטחי הגדה המערבית. עוד יצוין, כי אף שמדובר במנגנון בירור שנועד בין השאר להבטיח את מהירות הבדיקה העובדתית, צוות זה טרם סיים את בדיקתם של כלל האירועים שהובאו לידיעתו ולבחינתו, גם בחלוף יותר משנה מתום המבצע בעזה.

למדיניות זו - שבה בשלב ראשון נמסרת תלונה לפרקליטות ורק לאחר בחינה מקדמית מתקבלת החלטה אם לפתוח בחקירה של מצ"ח - כמה משמעויות עיקריות.

ראשית, חלוקת העבודה בין מצ"ח, שהיא הגוף החוקר את התלונות בפועל, לבין הפרקליטות הצבאית, שאליה נמסרות כיום רוב התלונות והיא בעלת הסמכות להורות על פתיחה או אי-פתיחה בחקירה, ובהמשך גם מכריעה אם להגיש כתב אישום או לסגור את תיק החקירה, מצריכה תיאום הדוק בין הגופים ומקשה מאוד על המבקשים לעקוב אחר התקדמות החקירה. הפיצול בין שני הגופים, והיעדר לקיחת אחריות על ההליך כולו מצד הפרקליטות הצבאית, יוצרים מצב שבו **בצה"ל אין כיום גוף אחד המנהל ומרכז את הטיפול בתלונות, עוקב אחר התקדמות הליכי הבירור והחקירה, מודד את משך הזמן של החקירות ומחזיק בראייה מערכתית המכוונת ליעול ומיצוי של החקירות.**

שנית, הליך הבירור שקודם לפתיחה בחקירה נמשך על פי רוב כמה חודשים, לעתים אפילו שנים,⁷ ועל כן גם במקרים שבהם מתקבלת בסופו של דבר החלטה לפתוח בחקירה, לעתים קרובות משך הזמן שחלף מאז האירוע והגשת התלונה מקשה מאוד על האפשרות לקיים חקירה אפקטיבית, ולפעמים אף מחסל אותה לגמרי.

על מדיניות חקירות זו יש להוסיף את העובדה כי בצה"ל אין כיום נהלים או הנחיות המגבילים את משך הזמן להשלמת הבירור המקדים, החקירה הפלילית וההחלטה בנוגע להעמדה לדין. התוצאה היא שהליכים אלה נמשכים במקרים רבים תקופות ארוכות, היכולות להגיע במקרים חריגים גם לכמה שנים. עקרון המהירות הוא אחד היסודות החשובים והמרכזיים לקיומה של חקירה אפקטיבית, ועל מידת חשיבותו עמדה בין היתר ועדת טירקל:

זמן הוא גורם מרכזי ביכולת לאסוף ולשמר ראיות, שכן זירות פשע משתנות, ראיות נעלמות מן השטח, זיכרונות דוהים ועדים עשויים לעמוד תחת איומים או שהם עלולים לתאם גרסאות. [...] בנוסף, בביצוע חקירה במסגרת זמן סבירה יש כדי לתרום לתחושה כי החוק נאכף והצדק נעשה.⁸

צוות הבחינה והיישום של המלצות ועדת טירקל ("ועדת צ'חנובר") עסק גם הוא בצורך לקבוע פרקי זמן ברורים ומוגדרים לכל אחד משלבי ההליך הפלילי. בהתייעצות עם נציגי צה"ל המליצה ועדת צ'חנובר לקבוע פרק זמן מקסימלי של 14 שבועות לקבלת החלטה על פתיחה בחקירה, 9 חודשים לסיום חקירה ו-9 חודשים לקבלת החלטה בתיק.⁹ כיום, צה"ל רחוק מעמידה במתכונת הזמנים שהוא עצמו הציע לוועדת צ'חנובר, והניסיון של יש דין ושל ארגונים אחרים מראה כי הליכים אלה נמשכים לעתים חודשים ארוכים ואף שנים.

שני מאפיינים אלה - **הפיצול בין גופי אכיפת החוק בצה"ל וההתמשכות הבלתי הסיבירה של הליכי אכיפת החוק** - משפיעים השפעה מכרעת על איכות פעולתם של מנגנוני אכיפת החוק על חיילי צה"ל החשודים בפגיעה בפלסטינים. נתוני המעקב של יש דין, כמו גם נתונים ומידע שפורסמו על ידי ארגונים אחרים, מראים שמנגנונים אלה כמעט שאינם אפקטיביים והתוצאה היא היעדר אחריות מצד אנשי כוחות הביטחון הפועלים בשטחים הכבושים שבשליטת ישראל.

מנגנוני הבדיקה והחקירה בישראל של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחמה על פי המשפט הבינלאומי (פברואר 2013) (להלן "דו"ח טירקל"), פרק ה': אופן ביצוע הבדיקה והחקירה בישראל ("איך חוקרים?"), התחקיר המבצע, עמ' 285-287.
 5 ראו **דו"ח טירקל**, פרק ד', ההליכים בצה"ל טרם פתיחה בחקירה, המלצה מס' 5: הערכה עובדתית, עמ' 317-321.
 6 ראו הודעת צה"ל באתר הפרקליטות הצבאית מיום 10.9.2014: www.mag.idf.il/163-6856-he/Patzar.aspx
 7 בדיקה מדגמית של ועדת טירקל מצאה כי בתיקים שנבדקו, ממציא התחקיר המבצעי הועברו לעיון הפצ"ר רק כעבור 6 חודשים, 10 חודשים ואפילו שנתיים ממועד האירוע שנבדק. ראו **דו"ח טירקל**, עמ' 287.
 8 **דו"ח טירקל**, עמ' 117.
 9 **דו"ח צוות היישום - צוות לבחינה וליישום הדו"ח השני של הוועדה הציבורית לבדיקת האירוע הימי מיום 31.5.10 בנושא הבדיקה והחקירה בישראל של תלונות וטענות בדבר הפרות של דיני הלחמה על פי המשפט הבינלאומי**, אוגוסט 2015, המלצה מס' 6 - ההחלטה בדבר פתיחה בחקירה, עמ' 18-20; המלצה מס' 10 - קביעת מסגרת זמן לחקירה פלילית, עמ' 24-25.

1. דיווחים

על פי נתוני צה"ל, בשנת 2014 נמסרו למשטרה הצבאית החוקרת (מצ"ח) 239 דיווחים שעניינם חשד לעבירות פליליות שביצעו חיילי צה"ל נגד פלסטינים ורכושם בגדה המערבית וברצועת עזה.¹⁰ מספר זה זהה כמעט לנתוני השנים 2013 ו-2012, שבהן נמסרו למצ"ח 239 ו-240 דיווחים בהתאמה.¹¹

לצד דיווחים שנמסרים ישירות למצ"ח, תלונות רבות על חשד לעבירות שביצעו חיילי צה"ל נגד פלסטינים נמסרות לפרקליטות הצבאית, בין היתר באמצעות ארגוני זכויות אדם ודיווחים בכלי התקשורת. בשנתיים האחרונות פנה צה"ל לארגוני זכויות אדם, וביניהם ליש דיין, בבקשה למסור דיווחים הנוגעים לעבירות של חיילי צה"ל כלפי פלסטינים ישירות לפרקליטות הצבאית, ולא למצ"ח. מדיניות זו נועדה לכאורה לקצר הליכים וליידע את הפרקליטות הצבאית - שהיא כאמור הגוף המורה על פתיחה בחקירה בחלק ניכר מהמקרים - בדבר אירועי פגיעה בפלסטינים כבר עם מסירת הדיווח הראשוני על כך. אלא שמדיניות זו מרחיקה עוד יותר את הפלסטינים נפגעי העבירות מהאפשרות להגיש תלונות ישירות לגוף החוקר, ומקבעת את התלות שלהם בגורמים מתווכים, שכן הפרקליטות הצבאית אינה גוף הנגיש לפלסטיני מהשורה.

מנתונים שהעביר דובר צה"ל ליש דיין עולה כי לפרקליטות הצבאית אין כלל דרך לדעת כמה דיווחים הנוגעים לעבירות שביצעו לכאורה חיילי צה"ל נגד פלסטינים הגיעו אליה ב-2014, וכן מי מסר את הדיווחים האלה. שיטת התיעוד של הפרקליטות הצבאית אינה מבחינה בין דיווחים שנפתחו בעקבות אירוע קונקרטי לבין פניות כלליות,¹² כלשונו של דובר צה"ל, וכוללת גם פניות חוזרות הנוגעות לאותו אירוע.¹³ זוהי נסיגה לעומת המצב בעבר, כאשר כל התלונות היו נמסרות ישירות למצ"ח (ונקראו אז "הודעות"), וניתן היה לעקוב אחר מספרן מדי שנה.

גם במקרים שבהם הפרקליטות לעניינים מבצעיים מורה לפתוח בחקירה פלילית, היא אינה מעודכנת בקצב התקדמות החקירה. ממעקב יש דיין אחר תיקי חקירה שהתנהלו ועדיין מתנהלים במצ"ח, וכן מנתונים שהעביר דובר צה"ל ליש דיין, עולה כי הפרקליטות לעניינים מבצעיים אינה יודעת כמה זמן נמשכות החקירות הפליליות או כמה מהחקירות שנפתחו בשנה מסוימת הסתיימו, בגלל נתק בין מערכות התיעוד והמספור של התיקים בפרקליטות הצבאית ובמצ"ח. כאשר דיווח על חשד לפגיעה בפלסטינים מגיע לידיעת הפרקליטות הצבאית, נפתח תיק בפרקליטות ומקבל מספר מסוים. כאשר התיק עובר למצ"ח לצורך פתיחה בחקירה הוא מקבל מספר תיק פנימי של מצ"ח, וכאשר הוא חוזר בתום החקירה לפרקליטות כדי שתקבל החלטה אם להגיש כתב אישום - הוא שוב מקבל מספר תיק חדש ונספר כדיווח נוסף שהגיע לפרקליטות. ככל שיוחלט על ביצוע השלמת חקירה, תהליך זה יחזור על עצמו והתיק יקבל מספרים פנימיים חדשים על ידי כל גורם שיטפל בו.

משמעות הדבר היא כי לפרקליטות הצבאית, שהיא הגוף המפקח על אכיפת החוק והשלטת המשפט בצה"ל, אין כל מידע על מספר הדיווחים שנמסרו לצה"ל על חשד לעבירות של חיילים נגד פלסטינים, וכן למועד הפתיחה בפועל של חקירה פלילית או למשך ביצועה. כתוצאה מכך, הפרקליטות הצבאית אינה יכולה להתוות מדיניות כוללת להתמודדות עם דפוסי עבריינות מוכרים, ולא לפקח וללוות את תהליך החקירה במטרה להביא לייעול ולמיצוי של החקירות בצה"ל.

התנהלות זו עומדת בניגוד מוחלט להמלצות ועדת טירקל, שקבעה כי יש לקבוע מסגרת זמן להשלמתן של חקירות בצה"ל, ואת האחריות לפיקוח על כך הטילה במפורש על הפרקליטות הצבאית. בהמלצה שעסקה בהגבלת משך החקירות בצה"ל כתבו חברי הוועדה כי "על מנת להבטיח עמידה במשך הזמן שיוסדר, ולאפשר ביקורת נאותה על כך, הפצ"ר יפרסם, אחת לשנה לפחות, נתונים סטטיסטיים בדבר משך זמן הטיפול בתיקים."¹³ במצב עניינים שבו הפצ"ר כלל אינו יודע כמה זמן נמשכות חקירות מצ"ח, ברור כי לא תתאפשר כל ביקורת או פיקוח מצדו, לא כל שכן פרסום נתונים בנושא.

2. חקירות

ב-2014 חלה עלייה קלה במספר החקירות הפליליות שנפתחו על ידי מצ"ח: 156 מתוך 239 הדיווחים שהתקבלו במצ"ח ב-2014 הובילו לפתיחה בחקירה פלילית, וכן 3 דיווחים על אירועים המעלים חשד להפרת החוק על ידי חיילים שהופיעו בכלי התקשורת ו-70 דיווחים שהתקבלו בשנים קודמות אך החקירה בעניינם נפתחה רק ב-2014. **בסך הכול, ב-2014 פתחה מצ"ח ב-229 חקירות פליליות של אירועי פגיעה בפלסטינים ורכושם,** 209 מתוכם התרחשו בגדה המערבית ו-20 ברצועת עזה. לשם ההשוואה, ב-2013 נפתחו חקירות פליליות בעקבות 124 דיווחים שהתקבלו באותה שנה, וכן בעקבות 75 דיווחים שנמסרו למצ"ח עוד ב-2012, ובסך הכול ב-2013 הוחלט על פתיחה בחקירה פלילית של 199 אירועי פגיעה בפלסטינים.

10 כל הנתונים המתייחסים למספר הדיווחים שנמסרו ולמספר החקירות שנפתחו ב-2014 מקורם במידע שהעביר דובר צה"ל במענה לבקשת יש דיין במכתב מ-25.6.2015.

11 נתונים אלה מקורם במידע שהעביר דובר צה"ל במענה לבקשות יש דיין, במכתבים מ-3.4.2014 ו-23.1.2013.

12 מתוך תשובת דובר צה"ל במענה לבקשת יש דיין מ-25.6.2015.

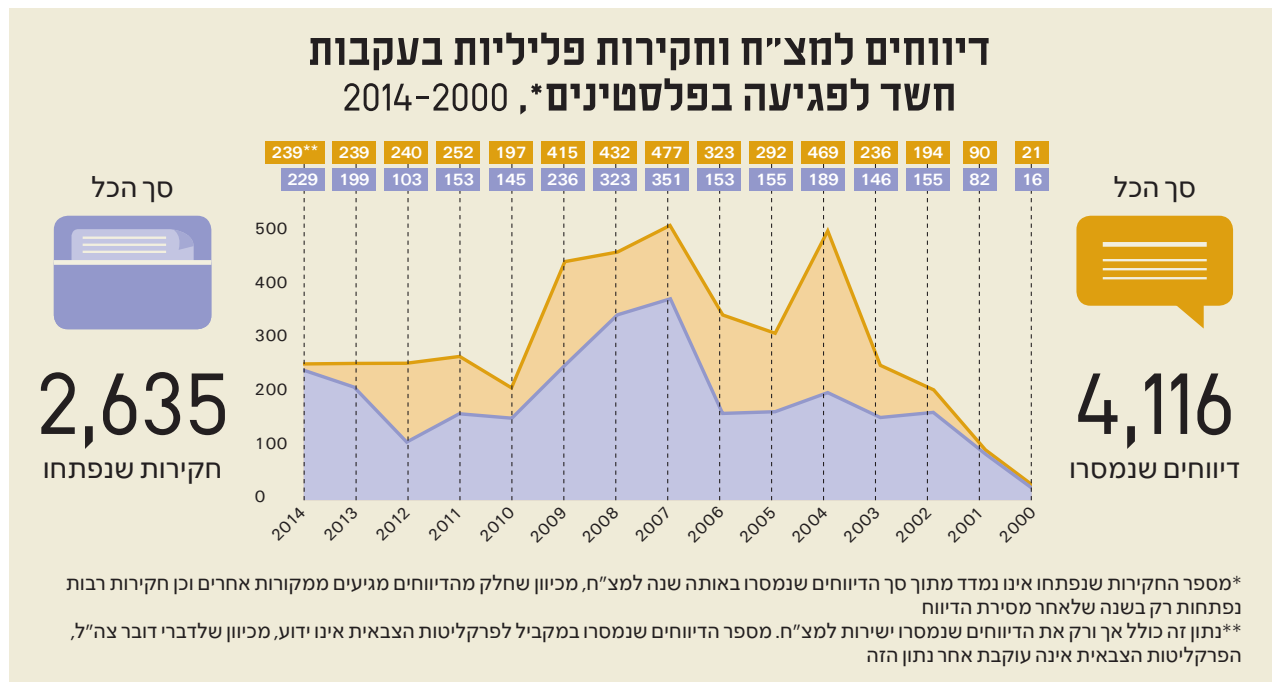
13 **דו"ח טירקל**, המלצה מס' 10: קביעת מסגרת זמן לחקירה, סעיף 66, עמוד 332.

כאמור, מתוך כלל החקירות שעל פתיחתן הוחלט ב־2014, 70 חקירות נפתחו בשיהוי מסוים, בעקבות דיווחים שנמסרו למצ"ח כבר ב־2013 - כלומר כ־30% מתוך 229 החקירות. שיעור גבוה זה של שיהוי בפתיחה בחקירה אפיין את עבודתה של מערכת אכיפת החוק הצה"לית גם בשנים הקודמות. ב־2013 לדוגמה, כמעט 40% מהחקירות שנפתחו היו תוצאה של דיווחים שהגיעו לידיעת מצ"ח כבר ב־2012.¹⁴

נתון זה, כמו גם הניסיון המצטבר בישי דיין בעקבות מעקב אחר תלונות המועברות לפרקליטות הצבאית, מעידים על **קצב העבודה האטי של מערכת אכיפת החוק בצה"ל**, המשליך באופן ישיר ומיידי על איכות החקירות: באופן טבעי, הסיכוי שחקירה תהיה אפקטיבית פוחת ככל שחולף הזמן מאז האירוע.

כיוון שרוב החיילים משרתים בצה"ל שנים ספורות בלבד, לקצב העבודה של מערכת אכיפת החוק בצה"ל משמעות קריטית: חוק השיפוט הצבאי קובע כי לא ניתן להגיש כתב אישום נגד חייל החשוד בביצוע עבירה אם חלפו יותר מ־180 יום ממועד שחרורו, או שנה במקרים של חשד לביצוע עבירות חמורות יותר.¹⁵ בגלל העיכוב בהחלטה על פתיחה בחקירה, התארכות החקירות והזמן שחולף עד לקבלת החלטה אם להגיש כתב אישום או לסגור את התיק,¹⁶ קורה לא פעם שחיילים שנחשדו בביצוע עבירה מסיימים את שירותם הצבאי בלי שהועמדו לדין, ובהמשך יוצאים מתחולת חוק השיפוט הצבאי. כדי להעמיד לדין אדם שביצע עבירה בעת שירותו הצבאי יוצא מתחולת חוק השיפוט הצבאי נדרשת החלטה של היועץ המשפטי לממשלה.

הפער בין מועד הגשת התלונה ובין ההחלטה על פתיחה בחקירה אינו מאפשר לדעת כמה חקירות פליליות נפתחו מתוך סך הדיווחים שנמסרו ב־2014, מכיוון שבהסתמך על נתוני העבר ניתן להניח שהחלטה על פתיחה בחקירה בחלק ניכר מהתלונות תתקבל רק בשנת העבודה 2015. הנתונים הרב־שנתיים מראים כי מספר החקירות הפליליות שנפתחו בשנים 2000-2014 הוא 64% ממספר הדיווחים שנמסרו.

במבט רב־שנתי, נראה כי בשנים האחרונות ישנה **מגמה של עלייה מסוימת בהיקף ההחלטה לפתוח בחקירה פלילית של אירועי פגיעה בפלסטינים**. כפי שמראה הגרף, בשנים 2011-2014 היה מספר הדיווחים שנמסרו למצ"ח יציב ביותר, ומספר החקירות שנפתחו עלה בתקופה זו בהתמדה.

ייתכן ששינוי המגמה נעוץ במדיניות החקירות החדשה שקבע צה"ל למקרים של הרג אזרחים. בעקבות עתירה לבג"ץ הודיעה המדינה באפריל 2011 כי בכל מקרה שבו נגרם מותו של אזרח בשטחי הגדה המערבית כתוצאה מפעילות של כוחות צה"ל, למעט

14 ראו ישי דיין, **אכיפת החוק על חיילי צה"ל בשטחים: סיכום נתוני 2013**, דף נתונים ספטמבר 2014, חלק א'.
 15 סעיף 6 לחוק השיפוט הצבאי (חש"ץ) קובע כי במקרים של עבירות צבאיות שדיןן מאסר שנתיים ומעלה, עבירות שאינן צבאיות המוגדרות מסוג פשע - כלומר עבירה פלילית שנקבע לה עונש מאסר של יותר משלוש שנים - וכן בעבירות של גרימת מוות ברשלנות או בנהיגה רשלנית, חוק השיפוט הצבאי יחול על החשוד בביצוע העבירה עד שנה מיום שחרורו מצה"ל.
 16 נתוני ישי דיין מראים כי אחד הצמתיים המרכזיים שגורמים להימשכותם של הליכי אכיפת החוק זמן רב הוא כאשר חקירת מצ"ח מסתיימת ותיק החקירה מועבר לפרקליטות הצבאית כדי שתקבל החלטה אם להגיש כתב אישום או לסגור את התיק. בחינתם של כמה עשרות תיקי חקירה כאלה בישי דיין הראתה כי משך הזמן הממוצע לקבלת החלטה בפרקליטות הצבאית הוא כ־14 חודשים, וכי בחלק ניכר מהתיקים לא התקבלה החלטה אף בחלוף שנתיים מסיום החקירה. ראו: **חקירה לכאורה**, עמ' 65-72.

במסגרת אירועים בעלי "אופי לחימתי של ממש", הדבר יוביל לפתיחה מיידית בחקירה פלילית של מצ"ח.¹⁷ על פי נתוני צה"ל, 2014 היתה שנה קטלנית במיוחד, שבה פתחה מצ"ח בחקירתם הפלילית של 41 אירועים שבהם נהרגו אזרחים ואזרחיות פלסטינים.

3. סוגי העבירה

41 תיקים (18%) מכלל תיקי החקירה שנפתחו במצ"ח ב-2014 עסקו במוותם של אזרחים פלסטינים (33 מקרי הרג בגדה המערבית, ועוד 8 מקרים ברצועת עזה). זהו מספר חריג של חקירות מקרי מוות בהשוואה לשנים קודמות (15 חקירות ב-2013 וב-2012, 9 חקירות ב-2011). מספר גבוה זה של חקירות נובע ככל הנראה מהשינוי במדיניות החקירות בצה"ל, וכן מהעובדה ש-2014 היתה שנה קטלנית במיוחד בשטחי הגדה המערבית בהשוואה לשנים קודמות: על פי נתוני בצלם, ב-2014 נהרגו בגדה המערבית 46 אזרחים פלסטינים, לעומת 27 הרוגים ב-2013, 8 הרוגים ב-2012 ו-10 הרוגים ב-2011.¹⁸

154 תיקי חקירה, שהם 67% מכלל החקירות, נפתחו בעקבות אירועי אלימות ופגיעה (149 בגדה המערבית ו-5 ברצועת עזה); 20 תיקים, שהם 9% מכלל החקירות, נפתחו בעקבות תלונות על אירועי פגיעה ברכוש או ביזה (13 בגדה המערבית, 7 ברצועת עזה). בנוסף, 14 תיקי חקירה נפתחו בעקבות אירועים שדובר צה"ל הגדיר כ"התנהגות שאינה הולמת".¹⁹

17 מתוך הודעת הפרקליטות הצבאית מיום 6.4.2011 בג"ץ 9594/03, בצלם – מרכז המידע הישראלי לזכויות האדם בשטחים והאגודה לזכויות האזרח בישראל נ' הפרקליט הצבאי הראשי.

18 מתוך אתר בצלם, <http://www.btselem.org/hebrew/statistics/fatalities/after-cast-lead/by-date-of-event/westbank/palestinians-killed-by-israeli-security-forces>

19 רוב ההרוגים ב-2014 היו בחודשי הקיץ, במהלך מבצע שובו אחים שהתקיים בגדה המערבית ובמקביל למבצע צוק איתן בעזה. בתשובה לשאלת יש דין אילו אירועים נכללים בקטגוריה זו, השיב דובר צה"ל במכתב מ-21.7.2014 כי אלה "אירועים אחרים שאינם נכנסים לקטגוריות האמורות לעיל כדוגמה, חייל שהתבטא באופן שאינו תואם את ערכי צה"ל או שבהתנהגותו נפל פגם ערכי". במאי 2015 עודכנה הנחיית התביעה הצבאית הראשית מס' 2.19, המגדירה את מאפייניה של עבירה זו ומפרטת את מדיניות ההעמדה לדין ואת הטיעון לעונש. ההנחיה מפורסמת באתר הפרקליטות הצבאית: www.law.idf.il/SIP_STORAGE/files/3/1733.pdf

4. כתבי אישום

מכלל 229 תיקי החקירה שנפתחו ב־2014, 8 תיקים (3.5%) הניבו עד כה כתבי אישום נגד 11 חיילים החשודים בפגיעה בפלסטינים או ברכושם.²⁰ בסך הכול, בשנת 2014 הוגשו בבתי הדין הצבאיים 15 כתבי אישום נגד 15 חיילים בעקבות אירועי פגיעה בפלסטינים: 8 בעקבות חקירות שנפתחו ב־2014, ו־7 בעקבות חקירות שנפתחו עוד ב־2013.

בשנתיים האחרונות ניכרת עלייה בהיקף כתבי האישום המוגשים לבתי הדין הצבאיים נגד חיילים החשודים בפגיעה בפלסטינים: בשנים 2013-2014 הסתיימו 17 (4%) מתוך 428 תיקי חקירה בהחלטה להגיש כתבי אישום נגד חיילים שהיו מעורבים בפגיעה בפלסטינים; בתיקים אלה הוגשו 24 כתבי אישום נגד 25 חיילים. לעומת זאת, בשלוש השנים שקדמו להן, 2010-2012, רק 8 (2%) מתוך 401 תיקי חקירה שנפתחו הניבו כתבי אישום נגד 11 חיילים שהואשמו בפגיעה בפלסטינים.

בסך הכול, מאז תחילת האינתיפאדה השנייה בספטמבר 2000 ועד היום הגישה הפרקליטות הצבאית כתבי אישום ב־136 תיקים, שהם 5.2% מהחקירות שנפתחו, ובהם הואשמו 223 חיילים וקצינים בביצוע עבירות שונות כלפי פלסטינים.

אין כמובן רף מינימום או מספר יעד של כתבי אישום שלדעת יש דיין על צה"ל לעמוד בו, אך בהתחשב בכך שמדובר בחקירות שבחלקן הגדול נפתחו רק לאחר בדיקה מקדמית, שזהות החשודים במעשים הנחקרים ידועה על פי רוב לצה"ל וקל יחסית לאתרם, ובכך שמלכתחילה פלסטינים רבים נמנעים מלדווח על פגיעה בהם במקרים זניחים או קלים יחסית - מדובר בשיעור נמוך במיוחד של הגשת כתבי אישום, המעיד על כישלון עמוק ומתמשך במיצוי החקירות ובהבשלתן לכדי גיבוש כתבי אישום, ובמתן חסינות כמעט מוחלטת לחיילי צה"ל מפני העמדה לדין. מתוך כלל הדיווחים שנמסרו למצ"ח בשנים 2000-2014, רק 3.3% הסתיימו עד כה בהעמדה לדין של חיילים באשמת פגיעה בפלסטינים.

מבט מעמיק בכתבי האישום שהוגשו לבתי הדין הצבאיים ב־2014 מראה כי אף שמרבית החקירות עסקו בעבירות אלימות, רוב כתבי האישום (9 מתוך 15) הוגשו בשל עבירות הקשורות לרכוש ולקיחת שוחד, חלקן הגדול עבירות שבהן נלקחו סכומי כסף קטנים או פריטי רכוש בעלי ערך מועט. אירועים חמורים יותר שבהם נפצעו או נהרגו אזרחים פלסטינים כמעט שלא הובילו להגשת כתבי אישום בשנה החולפת, וגם כתב האישום היחיד שהוגש ב־2014 בעקבות מותו של אזרח פלסטיני כתוצאה מירי בניגוד להוראות הפתיחה באש הסתיים בסופו של דבר בזיכוי הנאשם. חמשת כתבי האישום הנותרים הוגשו כולם בעקבות אירועי אלימות שבהם חיילים היכו או תקפו עצורים פלסטינים כשהם אזוקים ונתונים תחת משמורת.

20 אחד מתיקי חקירה אלה שנפתחו ב־2014 הוביל להגשת שלושה כתבי אישום רק בשנת 2015. כיוון שניסיון העבר מלמד שחלק מכתבי האישום מוגשים בחלוף זמן רב ממועד הפתיחה בחקירה, ייתכן שכתבי אישום נוספים יוגשו בהמשך.

פירוט כתבי האישום שהוגשו ב־2014

1. בינואר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל מילואים שהואשם כי באוקטובר 2012 תקף באמצעות נשק ובבעיטות פלסטיני אזוק שביקש לעבור במחסום ג'וס.²¹ בכתב האישום יוחסו לו עבירות של תקיפה סתם והתנהגות שאינה הולמת, אך ביוני 2014 הודיעה התביעה הצבאית כי היא חוזרת בה מכתב האישום והנאשם זוכה.
2. בינואר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל ששימש כשומר במתקן השהייה עציון, בעקבות גניבה של 900 שקל מתוך מעטפת כסף השייכת לעצור פלסטיני באוקטובר 2013.²² בכתב האישום יוחסו לו עבירות של גניבה והתנהגות שאינה הולמת, ובאוגוסט 2014 הוא הורשע במסגרת הסדר טיעון ונגזרו עליו 40 ימי מאסר בפועל, 60 ימי מאסר על תנאי וקנס של 400 שקל.
3. בינואר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל שהואשם כי במאי 2013 תקף עצור פלסטיני שהשתחרר ממעצר בבסיס החטיבה המרחבית שומרון, כאשר עיניו מכוסות וידיו מוחזקות מאחורי גבו בידי שני חיילים אחרים.²³ בכתב האישום יוחסה לו עבירה של תקיפה סתם וכן עבירה של איום ועלבונות כלפי מפקד. ביוני 2014 הוא הורשע במסגרת הסדר טיעון בעבירה של תקיפה סתם, ונגזרו עליו 2 חודשי מאסר, חודש עבודות צבאיות, 90 יום מאסר על תנאי וקנס כספי בסך 350 שקל.
4. במאי 2014 הוגש כתב אישום מתוקן נגד מש"ק תיאום וקישור במינהל האזרחי, שהואשם כי בין ספטמבר 2012 לדצמבר 2013 קיבל מתושבים פלסטינים שוחד תמורת הנפקת היתרי כניסה לישראל, וכן זייף עשרות מסמכים לשם הנפקת אישורי כניסה.²⁴ בכתב האישום יוחסו לו 6 מקרים של לקיחת שוחד, עשרות מקרים של חריגה מסמכות עד כדי סיכון ביטחון המדינה, זייף בידי עובד ציבור, מרמה והפרת אמונים, החזקת כלים (לפי פקודת הסמים המסוכנים), סירוב להיבדק לשם גילוי שימוש בסמים מסוכנים והתנהגות שאינה הולמת. הנאשם הורשע במסגרת הסדר טיעון ונגזרו עליו 16 חודשי מאסר בפועל, 3 חודשי מאסר על תנאי, קנס בסך 4,000 שקל והורדה לדרגת טוראי.
5. במאי 2014 הוגש כתב אישום מתוקן נגד קצין בדרגת רב־סרן, שהואשם כי בין דצמבר 2012 לדצמבר 2013 קיבל טובות הנאה מפלסטיני שהכיר בעת שירותו.²⁵ בין היתר קיבל הקצין מצלמות אבטחה, מתקן לנשיאת אופניים, טלפון נייד מסוג איפון וכן שירותי רכב. בכתב האישום יוחסו לו עבירות של מרמה והפרת אמונים והתנהגות שאינה הולמת. הוא הורשע במסגרת הסדר טיעון ונגזרו עליו ארבעה חודשי עבודות צבאיות, 12 חודשי מאסר על תנאי והורדה לדרגת סרן. בעקבות ערעור שהגיש הקצין על חומרת העונש, בנובמבר 2014 ביטל בית הדין לערעורים את הורדתו בדרגה.²⁶
6. ביוני 2014 הוגש כתב אישום נגד לוחם שהואשם כי במהלך פעילות מבצעית שהתקיימה בחברון בנובמבר 2013 גרם במזיד נזק לרכב של תושב פלסטיני באמצעות נשקו וכן תלש ממנה את האנטנה.²⁷ כתב האישום ייחס לנאשם עבירות של היזק בזדון והתנהגות שאינה הולמת, הוא הורשע בהסדר טיעון חלקי ונגזרו עליו 45 ימי עבודות צבאיות, 90 ימי מאסר על תנאי, פיצוי בסך 2,650 שקל לבעל הרכב והורדה לדרגת סמל.
7. ביוני 2014 הוגשו שני כתבי אישום נגד שני לוחמי צה"ל, שהואשמו בגניבה מחנות השייכת לתושב פלסטיני.²⁸ כתבי האישום מתארים כי במהלך חיפוש של כוח צבאי אחר אמצעי לחימה שהתקיים בכפר ברטעה שבמחוז ג'נין במרס 2014, לקח לעצמו אחד החיילים נפצים, אלה מתקפלת, חמישה מצתים ומחזיק מפתחות המעביר זרם חשמלי, והחיל השני לקח אלה מתקפלת. שני החיילים הואשמו בעבירות של גניבה ובהתנהגות בלתי הולמת, אך בסופו של דבר הורשעו במסגרת הסדר טיעון בעבירה של חריגה מסמכות בלבד. על כל אחד מהחיילים נגזרו 12 ימי מאסר שקוזזו מימי המעצר שלהם בעקבות האירוע, 30 ימי מאסר על תנאי וקנס בסך 300 שקל.
8. ביולי 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל שהואשם כי באוגוסט 2012, בעת שליווה במכונית עצור פלסטיני אזוק ומכוסה עיניים, היכה אותו באמצעות ידו ובאגרופו.²⁹ הוא הואשם בעבירות של התעללות והתנהגות שאינה הולמת, ונכון למועד כתיבת דף נתונים זה משפטו עדיין מתנהל.
9. ביולי 2014 הוגש כתב אישום נגד מ"פ בפיקוד העורף, שהיה מפקד הכוח באירוע שבו נורה למוות בניגוד להוראות הפתיחה באש עודאי דרוויש, פלסטיני שניסה להיכנס לעבודה בישראל דרך פריצה בגדר ההפרדה באזור דרום הר חברון בינואר 2013.³⁰

21 תיק בית הדין הצבאי (להלן ביד"ץ) במחוז שיפוט עורף 2/14, **התובע הצבאי נ' סמ"ר (מיל") א.א.**

22 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מרכז 20/14, **התובע הצבאי נ' טור' מ.ג.**

23 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מרכז 26/14, **התובע הצבאי נ' טור' ב.ע.**

24 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מטכ"ל 48/14, **התובע הצבאי נ' סמל ע.ר.**

25 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מטכ"ל 77/14, **התובע הצבאי נ' רס"ן מ.א.**

26 תיק בית הדין לערעורים 62/14, **רס"ן א.מ. נ' התובע הצבאי הראשי.**

27 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט דרום 214/14, **התובע הצבאי נ' סמ"ר ר.א.**

28 תיקי ביד"ץ במחוז שיפוט דרום 190/14 ו־191/14, **התובע הצבאי נ' סמ"ר א.ל. והתובע הצבאי נ' סמ"ר ה.ק.**

29 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מרכז 330/14, **התובע הצבאי נ' סמ"ר א.ע.**

30 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט עורף 105/14, **התובע הצבאי נ' סרן א.ר.**

חייל אחר שנכח באירוע וביצע את הירי שממנו נהרג דרוויש הועמד לדין כבר במרס 2013 והורשע בגרימת מוות ברשלנות, ונגזרו עליו שבעה חודשי מאסר בפועל בקיזוז חמישה חודשים שבהם שהה במעצר, חמישה חודשי מאסר על תנאי והורדה לדרגת סמל. בשנה שעברה הועמד לדין מפקדו של החייל והואשם גם הוא בגרימת מוות ברשלנות בעקבות תפקודו באירוע. על פי דיווחים בכלי התקשורת, במאי 2015 הסתיים משפטו של הקצין בזיכוי.³¹

10. באוקטובר 2014 הוגש כתב אישום נגד קצין בדרגת רב־סרן במינהל האזרחי, שהואשם כי הנפיק מאות היתרי כניסה לישראל לתושבים פלסטינים בניגוד לנהלים ובתמורה לתשלום ולטובות הנאה נוספות שהועברו אליו דרך איש קשר פלסטיני.³² בכתב האישום שהוגש נגד הקצין הוא הואשם בעבירות של לקיחת שוחד, חריגה מסמכות עד כדי סיכון ביטחון המדינה, סיוע לכניסה לישראל בניגוד לחוק, מרמה והפרת אמונים והתנהגות שאינה הולמת, ובינואר 2015 נוספו לכתב האישום עבירות של זיוף וקבלת דבר במרמה. נכון למועד כתיבת דף נתונים זה משפטו של הקצין עדיין מתנהל.

11. בנובמבר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל מילואים שהואשם כי באוגוסט 2014 היכה עצור פלסטיני אזוק בשעה שהיה מופקד על שמירתו, בסמוך לשער ההתנחלות בית אל.³³ כתב האישום ייחס לחייל עבירות של התעללות והתנהגות שאינה הולמת. נכון למועד כתיבת דף נתונים זה משפטו עדיין מתנהל.

12. בנובמבר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל, שהואשם כי בעת שירותו במתקן כליאה צבאי תקף בבעיטות ובאגרופים עצור פלסטיני שהיה כבול באזיקים בידיו וברגליו.³⁴ כתב האישום ייחס לנאשם עבירה של תקיפה סתם, ונכון למועד כתיבת דף נתונים זה משפטו עדיין מתנהל.

13. בדצמבר 2014 הוגש כתב אישום נגד לוחם שהואשם בביזת חפצים ממכוניתו של תושב פלסטיני אשר ביקש לעבור במחסום בצומת גוש עציון.³⁵ על פי כתב האישום, במהלך בידוק ביטחוני של המכונית לקח החייל לרשותו שני פנסים לרכב, פס נורות לד, פנס מהבהב חיצוני ורדיו דיסק, החביא אותם באפודו ולאחר מכן מכר את רוב החפצים תמורת 200 שקל. החייל הואשם בעבירות של ביזה והתנהגות שאינה הולמת, ובינואר 2015 הורשע במסגרת הסדר טיעון ונגזרו עליו 120 ימי מאסר בקיזוז כ־60 יום שבהם שהה במעצר, ארבעה חודשי מאסר על תנאי, פיצוי בסך 810 שקל למתלונן והורדה לדרגת טוראי.

14. בדצמבר 2014 הוגש כתב אישום נגד חייל ששימש בתפקיד מאבחן ביטחוני, והואשם כי בין אוגוסט לנובמבר 2014 התיר מעבר של כלי רכב פלסטיניים במחסום בכניסה ליישוב עזון עתמה שבמחוז קלקיליה, בניגוד לנהלים ותמורת שוחד.³⁶ לאחר שבשלושה מקרים קיבל החייל 200 שקל תמורת העברת המכונית במחסום, כתב האישום ייחס לו 5 עבירות של חריגה מסמכות ועוד 3 עבירות של לקיחת שוחד. בפברואר 2015 הוא הורשע במסגרת הסדר טיעון, בעבירות פחותות של אי־קיום פקודה וכן מרמה והפרת אמונים, ונגזרו עליו חמישה חודשים וחצי מאסר, 12 חודשי מאסר על תנאי והורדה לדרגת טוראי.

31 פניית הבהרה בנושא זה שנשלחה לדו"צ טרם נענתה.

32 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מטכ"ל 1031/14, **התובע הצבאי נ' רס"ן י.י.**

33 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מרכז 537/14, **התובע הצבאי נ' סמ"ר (מיל') ע.ע.**

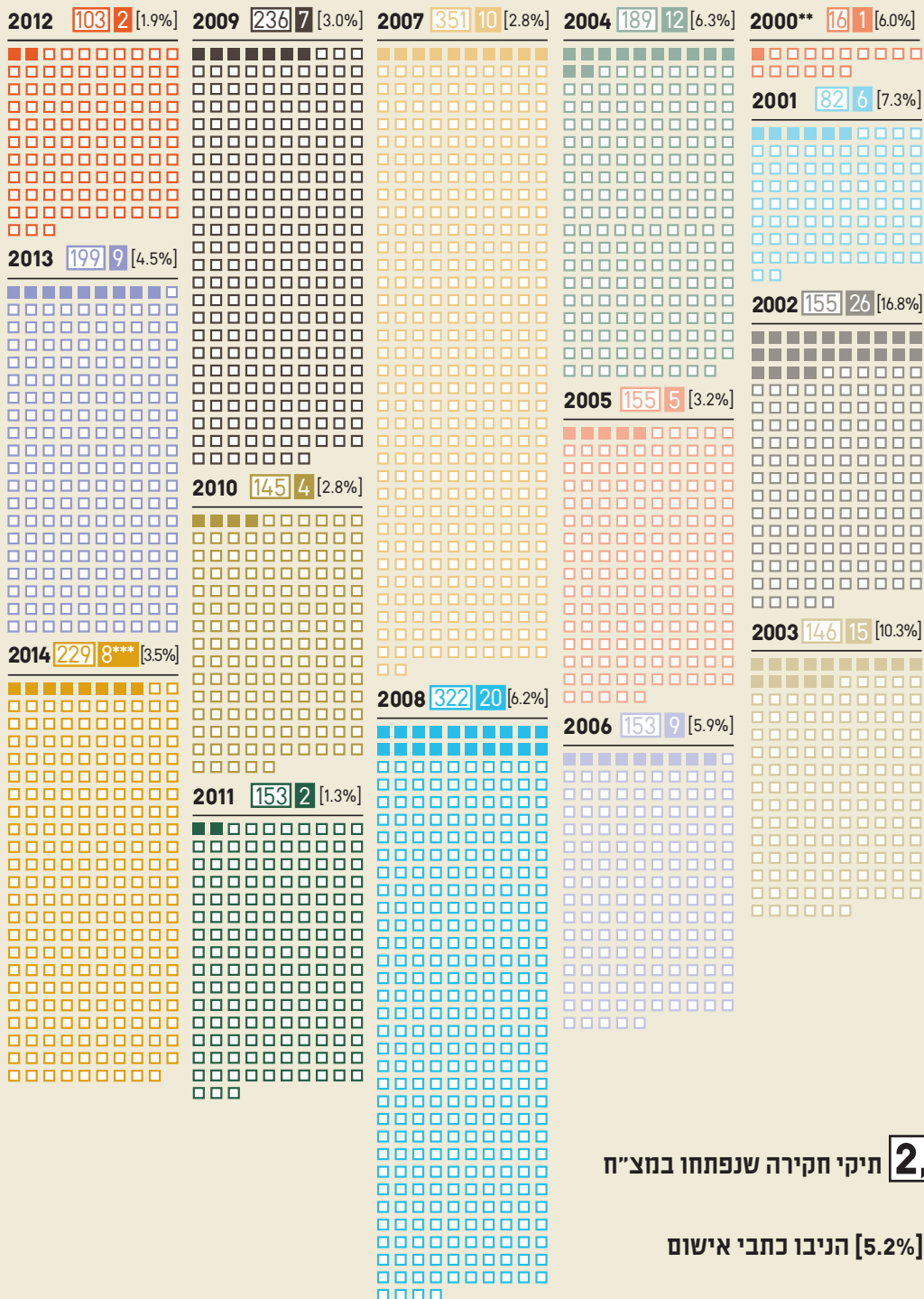
34 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מטכ"ל 1171/14, **התובע הצבאי נ' רב"ט ז.א.**

35 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מרכז 650/14, **התובע הצבאי נ' סמל ק.א.**

36 תיק ביד"ץ במחוז שיפוט מטכ"ל 1346/14, **התובע הצבאי נ' רב"ט א.ע.**

חקירות מצ"ח של אירועי פגיעה בפלסטינים והגשת כתבי אישום בעקבותיהן, 2000-2014

■ מספר תיקי חקירה שנפתחו במצ"ח
 ■ מספר תיקי חקירה שהניבו כתבי אישום*
 [%] מתוך תיקי החקירה שנפתחו באותה שנה

* הנתונים מוצגים על פי השנה שבה נפתח תיק החקירה, גם אם כתב האישום הוגש בשנים מאוחרות יותר
 ** מתחילת האינתיפאדה השנייה, ב-29 בספטמבר 2000
 *** אחד מתיקי חקירה אלה הוביל להגשת כתבי אישום רק ב-2015. ייתכן שבהמשך תיקי חקירה נוספים יניבו כתבי אישום